

Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze Türkiye’de Halk Eğitimi: Kurumsal Yapılanma ve Uygulamalar

Bayram COŞKUN
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
bcoskun@mu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-6803-7534

Doğan PEKER
Milli Eğitim Bakanlığı
doganpeker_31@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0001-8202-1902

Araştırma Makalesi	DOI:10.31592/aeusbed.1597307
Geliş Tarihi: 08.12.2024	Revize Tarihi: 16.04.2025
	Kabul Tarihi: 25.07.2025

Atıf Bilgisi

Coşkun, B. ve Peker, D. (2025). Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze Türkiye’de halk eğitimi: kurumsal yapılanma ve uygulamalar. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (2), 359-378.

ÖZ

Sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan kitlesel eğitim ihtiyacı, günümüzde bilgi toplumunun gereği olarak daha güçlü bir biçimde varlığını korumaktadır. Bu kapsamda çocukların ve gençlerin eğitimi yanında, yetişkin eğitimi de önemli hale gelmiştir. Türkiye’de yetişkinleri hedef alan halk eğitimi çalışmalarının temeli Osmanlı Devleti dönemine dayansa da Cumhuriyetin ilanından sonra halk eğitimi çalışmaları yeni bir yaklaşımla artırılmış ve güçlendirilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında gerçekleştirilen kapsamlı bir halk eğitimi uygulaması olarak “Millet Mektebi” ön plana çıkmaktadır. Cumhuriyetin kurulmasından günümüze, halk eğitimi çalışmaları Milli Eğitim Bakanlığı uhdesinde olmuştur. Halen bu Bakanlık bünyesinde yer alan Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü’nün yönlendirme ve koordinasyonuyla Türkiye’de halk eğitimi (hayat boyu öğrenme) çalışmaları yürütülmektedir. Bu çalışmalar için ön plana çıkan kurum halk eğitimi merkezleridir. 2024-2028 yıllarını kapsayan 12. Kalkınma Planı dijitalleşme sürecinin devam ettiği günümüzde, halk eğitimi açısından önemli hedefler içermektedir. Bu araştırma, nitel veri analizi araştırma yöntemlerinden olan literatür tarama yöntemi kullanılarak doküman incelemesi ve analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Küreselleşme, teknolojinin gelişimi ve üretim tarzlarındaki değişimler ve dönüşümler çok hızlı gelişmektedir. Bu gelişmeler hayat boyu öğrenmenin önemini daha önemli hale getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, kamu yönetimi, halk eğitimi merkezi, hayat boyu öğrenme.

Public Education in Turkey from the Establishment of the Republic to the Present: Institutional Structuring and Applications

ABSTRACT

The need for mass education that emerged after the Industrial Revolution continues to exist more strongly today as a requirement of the information society. In this context, besides the education of children and young people, adult education has also become important. Although the basis of public education studies targeting adults in Turkey dates back to the Ottoman Empire period, public education studies were increased and strengthened with a new approach after the proclamation of the Republic. "Nation School" stands out as a comprehensive public education practice carried out in the first years of the Republic. Since the establishment of the Republic, public education activities have been under the responsibility of the Ministry of National Education. Currently, public education (lifelong learning) studies are carried out in Turkey under the guidance and coordination of the General Directorate of Lifelong Learning within this Ministry. The institutions that stand out in these studies are public education centers. The 12th Development Plan, covering the years 2024-2028, contains important targets in terms of public education, as the digitalization process continues. This research was carried out by document review and analysis using the literature review method, which is one of the qualitative data analysis research methods. Globalization, technological developments, and changes and transformations in production styles are developing very rapidly. These developments make the importance of lifelong learning even more important.

Keywords: Turkey, public administration, public education center, lifelong learning.

Giriş

Eğitim faaliyetlerine ilişkin düzeni ifade eden eğitim sistemi bir toplumda; “İdeoloji”, “bilgi” ve “hüner” aktarma işlevini üstlenmektedir. Bu niteliğiyle toplumun “üretim güçlerinin”, üretim ilişkilerinin ve ideolojisinin yeniden üretilmesini sağlamaktadır. Ancak bu işlevler bir toplumda sadece

eğitim kurumlarınca gerçekleştirilmemekte, aile, işyeri, meslek örgütleri ve siyasal kurumlar da buna katkı yapmaktadır (Tekeli ve İlkin, 1999, s. 1). İnsanlık tarihinde kapsamlı bir eğitim sistemi oluşturarak, eğitim kurumları vasıtasıyla kitlesel eğitim verilmesi sanayi toplumu döneminde ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Bu toplumsal aşama ile birlikte devlet eğitim kurumlarını yaygınlaştırmış, çocuklar için belli bir zaman zarfında düzenli eğitim görmeyi zorunlu hale getirmiştir. Türkiye’de bu anlamda devlet imkânları ile zorunlu eğitim uygulaması Osmanlı Devleti döneminde başlamış, Cumhuriyet döneminde daha kapsamlı olarak devam etmiştir. Türkiye’de çocuklara yönelik zorunlu eğitime yönelik önemli bir adım II. Mahmut döneminde atılmış ve tarihimizin ilk anayasası olan ve 1876 yılında kabul edilen Kanun-ı Esâsi’nin 114. maddesi ile Osmanlı Devleti’nin vatandaşları için ilk kademe eğitim zorunlu hale getirilmiştir. Bu maddenin orijinal hali şu şekildedir; “Osmanlı efradının kâffesince tahsili maarifin birinci mertebesi mecburi olacak ve bunun derecat ve teferrüatı nizamı mahsus ile tâyin kılınacaktır.”

Halk eğitimi ise devletin yürüttüğü genel eğitim faaliyetinin bir parçası olup, bu kapsama giren eğitim faaliyetlerinin öncüllerine Osmanlı Devletiyle diğer Türk devletlerinde rastlanmaktadır. Ancak kitlesel eğitim yaklaşımı sanayi devrimi sonrasında modern devletle ortaya çıktığından, Osmanlı Devleti’nde özellikle 19. yüzyıldan itibaren halk eğitimi kapsamında değerlendirilebilecek daha fazla faaliyetlere rastlanmaktadır. Cumhuriyetle birlikte halk eğitimi faaliyetleri daha kapsamlı ve sistematik hale gelmiş ve bu konudaki kurumsal yapılanma zamanla daha da gelişmiştir.

Günümüzde halk eğitimi veya hayat boyu öğrenme, değişen sosyo-ekonomik ve demografik şartların etkisiyle her toplum açısından daha belirgin bir ihtiyaç haline gelmiştir. Genel bir saptama olarak; nasıl sanayi toplumu aşaması kitlesel eğitimi bir ihtiyaç haline getirdiyse, günümüzde yaşanan bilgi toplumu aşaması da sadece belli yaş aralığındaki bireyler için değil, herkes için yaşam boyu öğrenmeyi bir ihtiyaç haline getirmiştir. Field (2006), “hayat boyu öğrenmeyi” eğitimde farklı ve yeni eğitim düzeni olarak nitelendirmektedir. Bu yeni eğitim düzeni modern devlette uygulanan eğitim politikalarının kapsamının genişlemesine ve yeni yaklaşım ve uygulamaların geliştirilmesine neden olmuştur. Örnek olarak Avrupa Birliği, Birliğe ait bir hayat boyu öğrenme politikası geliştirmiş ve bu kapsamda “Hayat Boyu Öğrenme İçin Anahtar Yetkinlikler Avrupa Referans Çerçevesi”ni oluşturmuştur (European Commission, 2024). Bu politikaya ait uygulamalar ile bireylerin kişisel, toplumsal ve mesleki gelişimlerine katkı sağlanması hedeflenmiştir (Dehmel, 2006, s. 56). Uluslararası literatürde hayat boyu öğrenme ile ilgili konuya dikkat çekilmekte; yaşam boyu öğrenmenin çok katmanlı bir yapıda ele alınması gerektiği ve bu nedenle hem nitel hem de nicel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanılması gerektiği vurgulanmaktadır (Hake, 1999, s. 54).

Türkiye’de de hayat boyu öğrenme yaklaşımı resmi eğitim faaliyetlerinin bir parçası haline getirilmiş ve alana ilişkin çok sayıda hukuki düzenlem yapılmıştır. Bu düzenlemelerden biri olan “Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliği”nde hayat boyu öğrenme: “Bireysel, toplumsal ve istihdamla ilgili bir yaklaşımla bireyin bilgi, beceri ve yetkinliklerini geliştirmek amacıyla örgün eğitimin dışında hayatı boyunca katıldığı her türlü öğrenme etkinlikleri” olarak tanımlanmıştır. Cumhuriyet’in ilanından günümüze Türkiye’de halk eğitimi çalışmaları Millî Eğitim Bakanlığının sorumluluk ve görev alanı içinde yer almıştır. Günümüzde yaygın halk eğitimi çalışmaları bütün ilçelerde (merkez ilçeler dâhil) oluşturulan “halk eğitimi merkezleri” aracılığıyla yürütülmektedir. Bu merkezler, geçmişte yürütülen halk eğitimi faaliyetlerinden elde edilen tecrübeye dayalı olarak oluşturulmuştur.

Bu çalışmada Osmanlı Devleti dönemi genel olarak ele alındıktan sonra, Türkiye’deki halk eğitimi faaliyetleri, kurumsal yapılanma ve gerçekleştirilen önemli uygulamalar itibarıyla ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Çalışmada temel yöntem olarak doküman incelemesi ve analizi yöntemi kullanılmış ve konuyla ilgili mevzuattan ve literatür bilgisinden yararlanılmıştır.

Osmanlı Devleti Döneminin Genel Değerlendirmesi

Osmanlı Devleti eğitim politikasının şekillenmesinde, Selçuklu Devleti’nin (Anadolu) eğitim kurumları ve bu kurumlara ait uygulama ile geliştirdikleri kültür en önemli ve etkili etken olmuştur.

Osmanlı Devleti dönemindeki eğitim sisteminin bazı özellikleri şu şekilde belirtilebilir (Büyükbaş, 2013, s. 207).

1. Osmanlı Devleti'ne Selçuklu döneminden kalan çok iyi yapılanmış yaygın ve örgün eğitim için kurum haline gelmiş sosyal yapıyı temelden etkilemiştir. Bu etkileme ile Osmanlı dönemine eğitim açısından, medrese dönemi denebilir.
2. Enderun adı verilen azınlık çocuklarının eğitim gördüğü ve yönetici olarak yetiştirildiği dikkate değer bir “örgün eğitim” kurumu ortaya çıkmıştır.
3. “Halk eğitimi” ise camiler, şairler ile ahlakçı yazarlar tarafından devam ettirilmiştir.

Osmanlı Devleti döneminde Ahilik ve loncaların yürüttükleri mesleki faaliyetler yanında, halk eğitimine de katkı yaptıkları bilinmektedir. Ahilik dini kökenlere sahiptir ve zaman zaman siyasi bir fonksiyon da ifa etmiştir. Fatih döneminden başlayarak Ahiliğin siyasi bir odak olmaktan sıyrılarak esnaf örgütünün yönetim faaliyetlerini düzenleyen yapı halini aldığı görülmektedir. 16. Yüzyıldan başlamak üzere 20. yüzyıl başlarına kadar teşkilât “gedik” (lonca) adını almıştır (Türkiye Diyanet Vakfı, İslam ansiklopedisi, 1988). Ahilik teşkilatı süreç içerisinde taleplerin değişmesi ve özelliklerin farklılaşmasıyla lonca esnaf örgütüne dönüşmüştür (Akbaş, Bozkurt ve Yazıcı, 2018, s.173). Bu bakımdan lonca teşkilatının esnafların arasında düzen ve ilişkilerini tertipleyen yönüyle birlikte ticarete ahlakın sağlanması, meslek açısından usta-çırak ve kalfa yetiştirmesi nedeniyle halk eğitimi özelliğini ortaya koyduğu anlaşılmaktadır (Çatal, 2019, ss. 62-63). Ancak lonca teşkilatı ile ahilik teşkilatını farklı kılan özelliğin gayrimüslim üyelere de sahip olması yönüdür. Ahilikte “Bacıyan-ı Rum Teşkilatı” bu teşkilatı tamamlayan kadın sanatkarlar yapılanması biçiminde oluşmaktadır. Bu yapının kadınların sosyal ve ekonomik hayata katılımlarını, meslek edinmelerini, elbise-kumaş üretmelerini sağlayan özellikleri bulunmaktadır (Bedir, 2022, s. 271).

Osmanlı Devleti döneminde “Terbiye Ocakları” denilen ve İstanbul’un fethinden sonra Anadolu’da ve Rumeli’de kurulan müessese de İstanbul’a göç eden yurttaşlara yardım ve eğitim vermek için oluşturulan halk eğitimi örgütüdür (Dolanbay, 2014, s. 24). İstanbul’a göç yoluyla gelen insanlar, iş edinmeleri için ilk olarak sağlık muayenesinden geçirilirdi. Ardından iki-üç haftalık eğitimlerden geçirilerek bireylere İstanbul’un tanıtımı, önemli yerlerinin bilgisi, yemek ve barınacak mekânları bilgisi, ulaşım araçları ve iş yeri ve kalınacak yerlerin adresleri gibi bilgiler uygulamalı öğretilirdi. Ayrıca bu kişilere iş de temin edilirdi (Kurt, 2000, s.40).

19. yüzyılda çırak mektepleri de halk eğitimine katkı yapan kurumlar arasındadır. 1824 yılında çıkan ve ilk tahsilin mecburi olması hususundaki ferman-ı âlide, esnaf çıraklarının durumuna da değinilmiş ve herkesten evladını ergenlik çağına gelmeden ve İslam’ın şartlarını ve ilmiyal bilgilerini öğrenmeden bir usta yanına vermemeleri istenmiştir. Anasız babasız olup zaruretten dolayı bir usta yanında çalışan çocuğa da ustası sadece sanatını öğretmeyecek ve günde iki defa buluş çağına erinceye kadar okutturacaktır. Fermandaki bu bilgilerden ebeveynlerin çocuklarına ve ustaların da çıraklarına temel bir eğitim aldırılmalarının zorunlu olduğu vurgulanmış ve eğer bunu yapmazlar ise cezalandırılacakları açıkça belirtilmiştir (Gökmen, 2006, s. 4). Çıraklık mekteplerinde burada çalışanlarla beraber millete okuma-yazma öğretimi, hesap işleri ile din bilgisi eğitimi verilmiştir. Çıraklık okulları 1865’de açılmış, 1874’de kapatılmıştır. Bu okul 1908’de yeniden açılmış 1928’e kadar faaliyetlerini sürdürmüştür (Okçabol, 1996, s. 96).

Cumhuriyetin İlanından 1960 Yılına Kadar Halk Eğitimi Çalışmaları

Cumhuriyetin ilanından sonra eğitim konusunda Cumhuriyet Rejimi bağlamında yeni bir paradigma benimsenmiştir. Bu dönemde okullar vasıtasıyla çocuk ve genç yaştaki nüfusun yaygın eğitimi için yeni kurumsal yapılarla çalışma yürütüldüğü gibi, yetişkin eğitimi (halk eğitimi) için de önemli uygulamalara gidilmiş ve yoğun faaliyetler yürütülmüştür. Bu başlık altında Cumhuriyetin ilanından planlı döneme kadar halk eğitimi alanında yürütülen başlıca çalışmalar ve bu çalışmaları yürütmek amacıyla oluşturulan kurumsal yapılar incelenmiştir. Mustafa Kemal Paşa, daha Cumhuriyet kurulmadan 1922 yılında yaptığı bir Meclis konuşmasında halkın büyük kısmının okuma-yazma bilmediğini ve kırsal kesimde yaşadığını belirterek, halkın eğitimi için eğitim hedeflerini; “Umum köylüye okumak, yazmak ve vatanını, dinini, dünyasını tanıtabilecek kadar coğrafi, tarihi, dini ve ahlaki

malumat vermek ve amali erbaayı (dört işlem) öğretmek maarif programımızın ilk hedefidir” biçiminde ifade etmiştir. Bu hedeflere de nasıl ulaşılacağını; “Bir taraftan izalei cehle uğraşırken bir taraftan da memleket evlâdını hayatı içtimaiye ve iktisadiye de fiilen müessir ve müsmir kılabilmek için elzem olan iptidai malûmatı ameli bir tarzda vermek usulü maarifimizin esasını teşkil etmelidir” biçiminde açıklamıştır (TBMM tutanakları, 1922, s. 8). Görülüyor ki daha Cumhuriyet ilan edilmeden hem halkın okuma-yazma engelinin ortadan kaldırılması, hem de sosyal ve iktisadi hayat için gerekli temel bilginin uygulamalı olarak öğretilmesi hedeflenmiştir.

1921 yılında Ankara’da toplanan Maarif Kongresi, ağır savaş şartlarında bile eğitime verilen ehemmiyetin önemli bir göstergesidir. Bu kongre, ülkenin dört bir tarafından gelen 250’den fazla öğretmeni (erkek ve kadın) bir araya getirmiştir. Kongrenin açılışını cepheden gelen Mustafa Kemal Paşa yapmıştır. Bu kongrede Mustafa Kemal Paşa çok önemli bir açılış konuşması yapmıştır. Bu konuşmada “yüzyılların yüklediği derin bir idare ihmalinin devlet varlığında açtığı yaraları gidermeyi sağlayacak çabaların en büyüğünü eğitim yolunda harcamamız gerekmektedir” demiştir (Kaplukan, 2014, ss. 125-126).

1921 yılında toplanan birinci maarif kongresinde eğitim ile ilgili dikkat çekici kararlar alınmıştır. Bu bağlamda kongrede ülkenin okul, öğretmen, öğrenci ve materyal gibi istatistiki malumatına oluşturulması kararlaştırılmıştır. Böylece halk mektepleri ile bir proje başlatılmıştır. Cumhuriyetin ilanının ardından “Heyet-i İlmiye” faaliyetleri ile eğitim-öğretim ile ilgili stratejiler belirlenmesi çalışmasına devam edilmiştir. Ardından bu faaliyetler “Milli Eğitim Şûrası” adı altında günümüze kadar devam etmiştir.

Doğal olarak o dönem belirlenen stratejilerin yürütülmesi ve hedeflerin gerçekleşmesi ağırlıklı olarak “Maarif Vekâleti”nin çalışmalarına dayanmıştır. Cumhuriyetle birlikte var olan bakanlık teşkilatları Birinci Meclis döneminde oluşturulmuştu. Bakanlıklar bu dönemde 2 Mayıs 1920 tarih ve 3 sayılı “Büyük Millet Meclisi İcra Vekillerinin Suret-i İntihabına Dair Kanun” ile düzenlenmiş ve henüz Resmi Gazete yayınına da başlanmadığı için, telgraf ile vilâyetlere, müstakil livalara ve askeri komutanlıklara (kolordulara) kanun ilan edilmiştir. Resmi gazetenin yayımlanmaya başlanmasıyla Bu Kanun 1 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Cumhuriyetin ilanı sonrasında 1924 Anayasası’nın kabulünü takiben, bakanlık yapılarına ilişkin yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu kapsamda Maarif Vekâleti için ilk yasal düzenleme 1926 yılında 789 sayılı Maarif Teşkilâtına Dair Kanun ile yapılmıştır. Bu düzenleme 3 Nisan 1926 tarih ve 338 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Bu Kanunun 2. maddesi ile Bakanlık bünyesinde “Talim ve Terbiye Dairesi” kurulmuştur. Bu Kanun daha çok okul düzeyleri, öğretmenlerin özlük hakları ile okul idaresine ilişkin hususları düzenlemiştir. (Bu Kanunun 12. maddesinin sadece “maarif hizmetinde asıl olan muallimlik” hükmünü içermesi öğretmene verilen önemi açıkça göstermektedir.)

789 sayılı Kanun, 1933 yılında 2287 sayılı “Maarif Vekâleti Merkez Teşkilâtı ve Vazifeleri Hakkında Kanun”a yerini bırakmıştır. Bu Kanun 22 Haziran 1933 tarih ve 2434 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. 2287 sayılı Kanun ile de bugünkü teşkilatlanmaya yakın bir biçimde Bakanlığın merkez teşkilatının “ana hizmet birimleri”, “danışma ve denetim birimleri” ile “yardımcı birimleri” oluşturulmuş ve bunların görevleri ve iç örgütlenmeleri tanımlanmıştır (Coşkun, 2021, ss.100-101). 2287 sayılı Kanun ile oluşturulan “Milli Talim ve Terbiye Dairesi”nin görevleri de tanımlanmış ve “halkı Cumhuriyet esaslarına göre hazırlayacak ve bütün maarif müesseselerinde millî terbiyeyi kuvvetlendirecek tedbirleri düşünmek ve vekâlet makamına tekliflerde bulunma” hususu da bu Dairenin görevleri arasına dâhil edilmiştir. Bunun yanında 2287 sayılı Kanunla, “millet mektepleri” ve “halk terbiyesi etrafındaki mesaiyi idare” görevi “İlk Tedrisat Umum Müdürlüğünün” (İlköğretim Genel Müdürlüğü) sorumluluğuna verilmiştir. Esasen “Millet Mektepleri” 1928 yılında oluşturulmuştur. Millet mektepleri hakkında bilgi aşağıda yer almaktadır.

Millet Mektepleri

Millet mektepleri uygulaması, önemli ve oldukça kapsamlı bir halk eğitimi hareketi niteliğindedir. Millet mektepleri 1928 yılında Bakanlar Kurulunca kabul edilen “Millet Mektebi

Teşkilatı Talimatnamesi” ile kurulmuştur. Bu talimatname 24.11.1928 tarih ve 1048 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Talimatname (yönetmelik) yürütme maddesi dahil 52 maddeden oluşmuştur. Talimatnamede yeni Türk harflerinin kanunla kabulünden bahisle millet mekteplerinin amacı; “yeni Türk harflerinin kısa bir zamanda ve kolay surette her ferde okuyup yazabilmek imkanını bahşeden mahiyetinden Türk Milletini azami surette istifade ettirmek ve büyük halk kitlelerini süratle okur-yazar bir hale getirmek” olarak belirtilmiştir (Millet Mektepleri Talimatnamesi, 1928).

Talimatnamenin 2. maddesinde millet mekteplerinin yapısı iki farklı şekilde tanımlanmıştır. Bu kapsamda birinci kategori olarak; tahsil çağını geçirmiş olup, ne eski “Arap” ne de “Türk harflerini” bilmeyen vatandaşlara yeni Türk harfleriyle okuma-yazma öğrenebilmeleri için dört aylık bir eğitim öngörülmüştür. Diğer bir kategoride ise eski “Arap harfleriyle” okuma-yazma bilen, fakat Türk harflerini bilemeyen kişiler için, Türk harfleriyle okuma-yazma öğrenebilmeleri maksadıyla iki (2) aylık bir eğitim dönemi belirlenmiştir. Talimatnamenin 3. maddesinde kadın ve erkek her Türk vatandaşı bu teşkilatın üyesi (azası) olarak ifade edilmiş ve 4. madde de ise Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, millet mektebinin başmuallimi ve teşkilatın reis-i umumisi (genel başkanı) olarak belirtilmiştir. Talimatnamenin 6. maddesinde, millet mektebine dair yönlendirme yetkisi Maarif Vekilinin başkanlığında “milli talim ve terbiye” kuruluna verilmiş ve Maarif Vekilinin 3 ayda bir Genel Başkana (Cumhurbaşkanına) eğitim hakkında bir rapor sunması öngörülmüştür.

Talimatnamenin 7. maddesinde ise millet mektebinin faaliyetlerini yürütme sorumluluğu, Maarif Vekâleti bünyesindeki “İlk Tedrisat Umum Müdürlüğüne (İlk Öğretim Genel Müdürlüğü) ve bu genel müdürlük bünyesinde yer alan “Halk Terbiyesi Şubesi”ne verilmiştir. Taşrada ise millet mektebi faaliyetlerini yürütmek için il, ilçe, bucak ve köy düzeyinde “idare heyetleri” oluşturulmuştur. Millet mektebi çalışmaları kapsamında her öğretmene bulunduğu yerdeki vatandaşlardan 30-50 kişilik gruplar için bir dersane oluşturarak, eğitim vermesi yükümlülüğü yüklenmiştir. “Millet Mektebi Teşkilatı Talimatnamesi” yaklaşık bir yıllık uygulama döneminden sonra 1929 yılının Ekim ayında yenilenmiştir. Bu yenilemede Talimatnamenin ismi de değiştirilerek “Millet Mektepleri Talimatnamesi” yapılmış ve Talimatname yeni harflerle yayımlanmıştır. Yenilenen Talimatnamede millet mektepleri teşkilatının amacı; “Türkiye halkını okuyup yazmağa muktedir bir hale getirmek ve ona hayat ve maişetinin istilzam ettiği (gerektirdiği) ana bilgileri kazandırmak” olarak belirlenmiştir (Millet Mektepleri Talimatnamesi, 1929). Görüldüğü gibi, millet mekteplerinin görev alanı bu ikinci Talimatname ile genişlemiş ve okuma-yazma öğretme yanında, halka hayatın ve geçimin gerektirdiği bilginin de kazandırılması amaca dâhil edilmiştir. Yeni Talimatname yürütme maddesi dâhil 56 maddeden oluşmuştur.

Yeni amaca uygun olarak, millet mekteplerinin genel teşkilat yapısı da yeniden düzenlenmiştir. Bu yeni teşkilat yapısı “sabit” ile “seyyar (gezici)” şekilde (A) ile (B) dersanelerinden, “halk okuma odalarıyla” “köy yatı dersanelerinden” oluşmuştur (Millet Mektepleri Talimatnamesi, 1929). Okulu olan şehir ve kasabalarda açılan millet mektepleri “sabit” yine okulu olmayan köylere belirli süre için öğretmen gönderilerek açılan kurslara seyyar dersane denilmiştir (Millet Mektepleri Talimatnamesi, 1929). Talimatnamenin 4 ve 5. maddelerinde (A) ve (B) dershanelerinin işlevleri de tanımlanmıştır. Bu bağlamda, bu dershanelerin (Sabit-Seyyar-A) görevi hiç okumayı ve yazmayı bilmeyen veya “Arap harflerini” bilen yetişkin insanları okur-yazar haline getirme olarak belirlenmiştir. Bu (A) dershanelerindeki eğitimin süresi 4 ay olarak belirlenmiş olup, bu eğitimin kasım ayında başlayıp, şubat ayı sonunda bitirilmesi öngörülmüştür.

(B) dersaneleri ile de, (A) dersanelerini bitirmiş veya okuyup yazan vatandaşları sosyal hayat, geçim ve vatandaşlık niteliklerinin gerektirdiği temel bilgilerle donatmak hedeflenmiştir. Bu dersanelerde de eğitimin süresi 4 ay olarak belirlenmiş olup, bu eğitimin kasım ayında başlayıp, şubat ayı sonunda bitirilmesi öngörülmüştür. Millet mektebi dersanelerinin, yalnızca erkeklere, yalnızca kadınlara veya ortak olmak üzere üç farklı türde oluşturulması konusundaki inisiyatif vilayetlere bırakılmıştır (Millet Mektepleri Talimatnamesi, 1929). Dersanelerdeki eğitimin süresi günlük hayatı aksatmayacak biçimde belirlenmiştir. Eğitimin cuma hariç, her gün birer saat olmak üzere haftada altı saat olması öngörülmüş, yerel şartların gerektirmesi durumunda, gün sayısının üçe kadar düşürülmesi

imkânı tanınmıştır. Ancak aynı sınıfta bir günde iki saatten fazla eğitim verilmesi ise yasaklanmıştır (Millet Mektepleri Talimatnamesi, 1929).

Millet mektebi dersanelerinde yaşları 16 ile 45 arasında bulunan bütün kadın ve erkek vatandaşların okutulması öngörülmüştür (Millet Mektepleri Talimatnamesi, 1929). Bu Talimatnamede de millet mektepleri teşkilâtının Genel Başkanı (Umumî Reisi) ve millet mekteplerinin Başöğretmeni olarak Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal ifade edilmiş, başkan olarak belirlenen kişiler önceki Talimatnamedeki gibi belirlenmiştir (Millet Mektepleri Talimatnamesi, 1929). Bu Talimatname ile millet mekteplerinin genel sorumluluğu Maarif Bakanlığına, illerde millet mekteplerinin kurulması ve yönetimi konusundaki sorumluluk ise valiliklere verilmiştir. Yeni Talimatnameyle yürütülen faaliyetlere dair raporlama işlemi 17. maddede daha ayrıntılı olarak tanımlanmıştır. Buna göre, valiler vilayet millet mektepleri “idare heyeti başkanı” sıfatıyla her yıl iki farklı raporu Maarif Vekâletine göndermekle yükümlü tutulmuştur. 15 Aralık’a kadar gönderilmesi gereken birinci raporda; il sınırları içinde hangi türden ne kadar millet mektebi dersanesi açıldığı, ne kadar öğretmenin görevlendirildiği, ne kadar vatandaşın eğitimlere başladığı, bu vatandaşların cinsiyetleri ve kurslara dağılımına dair bilgilerin yer alması öngörülmüştür.

İkinci raporda ise; birinci raporda belirtilen istatistiki bilgilerde gerçekleşen değişiklikleri, millet mekteplerini tamamlayan vatandaşların sayıları, bu vatandaşların cinsiyet ve kursların türlerine göre dağılımı, yürütülen eğitim faaliyetleri hakkındaki genel görüş ve önerilere dair bilgilerin sunulması istenmiştir. İkinci raporun 14 nüsha olarak (en geç) Martın 15’inde postaya verilmesi hüküm altına alınmıştır. Görüldüğü gibi, belirlenen raporlama sistemi ile faaliyetin başlama ve bitişine dair önemli bilgi ve istatistiklerin başkente gönderilmesi istenerek, sıkı bir takip sistemi oluşturulmuştur. Talimatnamenin 49 ve 50. maddelerinde bakıldığında bazı istisna halleri var olmakla birlikte, millet mekteplerindeki eğitime katılımın vatandaşlar için zorunlu tutulduğu söylenebilir. Çünkü 50. madde hükümleri mazereti olmaksızın (sağlık, ikamet edilen yer veya iş durumu) millet mekteplerine devam etmeyen vatandaşlara idare heyeti kararıyla para cezası verilmesini öngörmüştür.

Bunun yanında, Talimatnamenin 45 ila 47. maddelerinde kamu kurumları, belediyeler, tekel idareleri, bankalar, demiryolu ve liman idarelerine, personelini millet mektebi dersanelerinde okutma yükümlülüğü yüklenmiş ve hapishane idarelerine, hapishanede bulunan vatandaşlara okuma-yazma öğretme yükümlülüğü öngörülmüş, altı aydan fazla mahkûmiyeti olanlara hakkiyle okuma-yazma öğretme sorumluluğu hapishane müdürlerine verilmiştir. Bunların yanında en az 20 personel çalıştıran şirket, fabrika, müteahhitler ve çiftlik sahiplerinin, çalışanlarına okuma-yazma öğretme görevi yüklenmiştir. Talimatname millet mektebi faaliyetlerinin tanıtımı amacıyla, vilayetlerde çeşitli vasıtalarla (yerel basına ilan vermek, münadiler kullanmak vb.) etkin ilan ve tanıtım çalışmalarıyla vatandaşları teşvik eden ve isteklendiren çalışmaların (köy, şehir ve kasabaların bayraklarla donatılması, okullarda konser düzenlenmesi gibi) yürütülmesini öngörmüştür. Millet mekteplerinin dersanelerinde eğitimi tamamlayan kişilerin bir imtihana tabi tutulup, başarılı olması halinde mart ayında “mezuniyet belgelerinin” verilmesi hüküm altına alınmıştır (Millet Mektepleri Talimatnamesi, 1929).

Bu millet mekteplerinin en verimli çalıştıkları dönem, 1929-1935 yılları arasındaki dönemdir. Türkiye’de bu dönemde 1928-1935 tarihleri arasında A ile B dersliklerinde 51.816 öğretmen görev yapmıştır. Bu öğretmenlerin 41.347’i erkek, 10.469’i ise kadındır. Bu dönemdeki (1928-1935 yılları arası) çalışmalar sonucunda, 1927 yılında %10.5 olan okuma-yazma oranı 1935 yılı itibarıyla % 20.4’e yükseltilmiştir. Yine bu dönemde, 1927’de erkeklerde %13 kadınlarda % 4 olan bu oran 1935’te erkeklerde %29.3’e çıkarken kadınlarda ise oran % 10.5’e yükselmiştir (T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, 2025).

1927-1935 döneminde ilköğretim okullarını tamamlayanlarının 1.3’lük katkısı çıkartıldığında Millet Mekteplerinin Türkiye’de okuma-yazma seviyesine % 19.1 oranında değer kattığı ortaya çıkmaktadır (T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, 2025). Bu değer ise “Cumhuriyet yönetiminin”, Osmanlı Devleti’nden devraldığı okur-yazarlık oranından çok daha yüksektir. Millet Mektepleri Teşkilatı ve bu kapsamda gerçekleştirilen

uygulamalar kendine özgü bir yapıya sahip olmuştur. İsimlendirme de “teşkilat” kelimesi olmasına rağmen, talimatnamelerle düzenlenen yapı, bilinen organizasyonel yapılardan oldukça farklıdır. Kendine özgü niteliklere sahip olan Millet Mektepleri Teşkilatı vasıtasıyla başarılı sonuçların elde edildiği görülmektedir.

Halk Okuma Odaları

Halk okuma odaları 1929 yılında kabul edilen “Millet Mektepleri Talimatnamesi” ile millet mektepleri genel teşkilatının bir parçası olarak ifade edilmiştir (Millet Mektepleri Talimatnamesi, 1929). Talimatnamenin 16. maddesine göre, Şehir, kasaba ve köylerin uygun yerlerinde kamu binaları içinde veya kamu yararına hizmet eden müesseselerde halk okuma odaları tesis etmek “vilayet idare heyetleri”nin görevleri arasında sayılmıştır. Aynı zamanda vilayet idare heyetlerine, bu odaların tefrişi, ısıtması, aydınlatması, temizliği, yayın temin edilmesi ve idaresi sorumluluğu verilmiştir. Bu odaların millet mektebi uygulamasıyla başlatılan okuma-yazma öğrenme ve hayata dair bilgiyi geliştirme seferberliğini güçlendirmek amacıyla oluşturulduğu belirtilebilir.

Köy Eğitimci

Cumhuriyetin kurulması sonrasında kırsal nüfusun ve kırsal ekonominin geliştirilmesine önem verilmiştir. Bu durum biraz da pratik ihtiyaçlardan kaynaklanmıştır. Çünkü 1930’lu yıllara bakıldığında kırsalda yaşayan nüfus miktarının oldukça yüksek bir oranda olduğu görülmektedir. 1960 yılına kadar Türkiye’deki nüfus dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir. Kırsal nüfusun ülke nüfusu içindeki ağırlığına rağmen 1930’lu yıllar için Türkiye’de 40.000 köyden 35.000’inde okul olmadığı belirtilmektedir. Bu durum karşısında ilk etapta köylere yönelik eğitim bağlamında sorunların çözümünde daha pratik usulde çözümler aranmıştır. Köy eğitimci bu bakımdan, “tek parti yönetiminin” köye ve köy eğitimine yönelik alakasının 1930’lu yıllardaki en bariz örneği olarak nitelendirilebilir. Bu köy eğitimci kursları 1940 yılında resmi olarak açılacak olan “Köy Enstitüsü”nün bir bakıma ön denemesi olması yönüyle önemli bir yere sahiptir (Aydın,1997, s. 28; Akt. Erdem, 2008, s. 192).

Deneme maksadıyla 1936’da ilk olarak Eskişehir Çifteler Köy Eğitimci kursu açılmıştır. Bu kursu “Maarif Vekâleti” ve “Ziraat Vekâleti” beraber düzenlemiştir. Bu kursta kültür ve ziraat dersleri verilmiştir. Ortalama altı ve sekiz ay süren bu kursa askerliğini bitirmiş, okuma-yazma ve biraz da matematik bilen köy gençleri alınmıştır. İlk etapta deneme maksatlı açılan kurslardan olumlu dönütler alınınca bu çalışmaların belli esaslara dayalı olarak yürütülmesi maksadıyla “Köy Eğitimci Kanunu” 1937 yılında kabul edilmiştir (Duman ve Karagöz, 2016, ss. 4-5; Sarı ve Uz, 2017, s. 36).

24.06.1937 tarih ve 3639 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 3238 sayılı Köy Eğitimci Kanunu’nun 1. maddesine göre köy eğitimci “nüfusları öğretmen gönderilmesine elverişli olmayan köylerin öğretim ve eğitim işlerini görmek, ziraat işlerinin fennî bir şekilde yapılması için köylülere rehberlik etmek üzere” istihdam edilmiştir. Böylece köy eğitimcilerinin genel eğitim ve öğretim işleri yanında, halk eğitimi kapsamında değerlendirilen görevlerinin olduğu görülmektedir. Köy eğitimcilerini yetiştirme görevi, Milli Eğitim Bakanlığı ile Ziraat (Tarım) Bakanlıklarına verilmiş ve bu eğitimcilerin, ziraat işleri yaptırılmağa elverişli okul veya çiftliklerde açılan kurslarda eğitilmeleri öngörülmüştür (Köy Eğitimci Kanunu, 1937). Kanun ayrıca köy eğitimcilerine; ücreti Ziraat Bakanlığı, bütçesinden karşılanmak üzere meccanen (bedelsiz) tohum, fidan, damızlık ve ziraat aletleri gibi araçların verilmesini hüküm altına almıştır.

Tablo 1

1927 - 1960 Yılları İçin Türkiye’de Nüfusun Köy Ve Kent İtibariyle Dağılımı

Yıl	Toplam Nüfus	Kent Nüfusu		Köy Nüfusu	
		Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
1927	13 648 270	3 305 879	24,2	10 342 391	75,8
1935	16 158 018	3 802 642	23,5	12 355 376	76,5
1940	17 820 950	4 346 249	24,4	13 474 701	75,6

1945	18 790 174	4 687 102	24,9	14 103 072	75,1
1950	20 947 188	5 244 337	25	15 702 851	75
1955	24 064 763	6 927 343	28,8	17 137 420	71,2
1960	27 754 820	8 859 731	31,9	18 895 089	68,1

Kaynak: (Kızıroğlu, A. M. (2017). Türkiye'nin nüfus değişimine göre il bazında kentleşmesine bir bakış (1965-2014). *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(16), 153- 183).

Köy öğretmenliği kursları 1948 yılına dek açılmıştır. Açıldığından itibaren 10 yılda toplam 8.675 eğitmen yetiştirilmiştir. Bu eğitmenlerin görev yaptıkları okullarda 135.604 erkek, 78.220 kız öğrenci olmak üzere toplamda da 213.824 öğrenci sayısına kavuşulmuştur. Eğitmenler, görev yaptığı kırsal yerlere hem okuma-yazma öğretme hem de bu yerlerin sosyal kültürel açıdan kalkınması halkın eğitimine büyük katkı sağlamıştır (Sarı ve Uz, 2017, ss. 48-49). Fakat zaman içerisinde köylerde okullaşma oranının artması, toplumsal yapıda meydana gelen değişimler gibi sebeplerle köy eğitmenlerinin hizmetlerine duyulan ihtiyaç azalmıştır. Nihayetinde 12.09.1963 tarih ve 11503 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 326 sayılı “Köy Eğitmenleri Kanununun Kaldırılması ve Eğitmenlerin Aylıklı Kadrolara Geçirilmelerine Dair Kanun” ile 3238 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

1960 Yılı Sonrasında Halk Eğitimi Alanındaki Gelişmeler

Türkiye’de 1960 yılında 05.10.1960 tarih ve 2274 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 91 sayılı Kanunla Devlet Planlama Teşkilatı’nın kurulması ve 1961 Anayasası’nın 41 ve 129. maddeleri hükümleri doğrultusunda, planlı kalkınma dönemi başlamıştır. 129. maddede sadece ekonomik değil, “sosyal ve kültürel kalkınma”nın da plana bağlanması öngörülmüştür. 91 sayılı Kanun ile de “Hükümetçe kabul edilen hedefleri gerçekleştirecek uzun ve kısa vadeli plânları hazırlamak” Devlet Planlama Teşkilatının görevleri arasında sayılmıştır. Planlı kalkınma döneminde bir taraftan halk eğitimi kalkınma planlarına konu edilmiş, diğer taraftan yeni kurumsal düzenlemelere gidilmiştir. Bu doğrultuda 1960 yılından günümüze doğru konu ile ilgili önemli gelişmeler aşağıda ele alınmıştır.

Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü’nün Kurulması

1956 yılında toplanan VI. Millî Eğitim Şûrasında halk eğitimi de görüşülmüş ve konu ile ilgili çeşitli rapor ve dokümanlar hazırlanmıştır. Şûranın ortaya koyduğu görüşlere dayalı olarak, halk eğitimi hizmetlerinin etki alanını genişletmek, bu konudaki çalışmaları dağınıklıktan kurtarmak ve memleket sathına yayılmasını temin etmek amacıyla 29 Ağustos tarihinde Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü bir “Olur”la Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı olarak kurulmuştur. Bu kurulmayı takiben halk eğitimi merkezleri ile okuma odaları bu genel müdürlüğe bağlanmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, [MEB] 1971). 1964 yılında Bakanlar Kurulu Kararı “Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü” “Köy İşleri Bakanlığı” bünyesine alınmıştır. Bu genel müdürlük, halk eğitimi hizmetlerine 1967 yılına kadar Köy İşleri Bakanlığı bünyesinde devam etmiştir. 1967 yılında genel müdürlük, tekrardan Bakanlar Kurulu kararıyla Millî Eğitim Bakanlığı’na bünyesine alınmıştır. Bakanlıkta halk eğitimi ile benzer yönde iş yapan birimlerin birleştirilmesi düşünülmüştür. Bu maksatla Millî Eğitim Bakanlığı’nın 1972 tarihli izinleriyle “İnsan Gücü Eğitimi”, “Mektupla Öğretim ve Teknik Yayınlar” isimli genel müdürlükler, bir çatı altında Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü bünyesinde birleştirilmiştir (Dolanbay, 2014, s. 30; Geray, 2002, s. 182; Gezer, 2012, s. 108).

Genel Müdürlüğün örgütsel yapısında 1977 yılında bir değişikliğe gidilmiştir. “Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü” bünyesindeki “gezici kadın kursları” ve “Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü” bünyesindeki “sabit ilçe kursları” ile “köy gezici kursları” halk eğitimi merkezleriyle birleştirilmiş ve genel müdürlüğün adı “Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü” biçiminde değişmiştir (Dolanbay, 2014, s. 30; Türkoğlu ve Uça, 2011, s. 54). 1983 yılına gelindiğinde ise Bakanlık bünyesindeki iki genel müdürlük tek çatı altına alınmış ve “Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü” kurulmuştur (Kurt, 2000, s. 42).

1992 yılında yürürlüğe giren 3797 sayılı “Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” ile “Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü” korunmuş ve görevleri tanımlanmıştır. Buna göre bu genel müdürlüğün ön plana çıkan görevleri şunlardır:

- “Örgün eğitim sistemine girmemiş, herhangi bir eğitim kademesinden ayrılmış veya bitirmiş vatandaşları yaygın eğitim yoluyla genel veya mesleki ve teknik öğretim alanlarında eğitmek”,
- Çıraklık ve yaygın eğitim kurumlarını açmak, eğitim, öğretim ve yönetimi ile ilgili bütün görev ve hizmetlerini yürütmek”.

Ancak 2010’lu yılların başında, Türkiye’de bakanlık yapıları yeniden düzenlenmiştir. Halk eğitimi açısından, bu yeniden düzenleme yeni bir yapı ortaya çıkarmıştır.

Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü’nün Kurulması

Toplumsal yapıda ve çevresel unsurlarda meydana gelen değişim ile ortaya çıkan yeni kamu hizmeti ihtiyacı kamu yönetiminde yeniden yapılanmayı zorunlu hâle getirdiği gibi kamu örgütlerini de bu değişime uymaya mecbur bırakmaktadır (Coşkun, 2008, s. 47). Bu bağlamda güçlü bir politik sahiplenmeyle birlikte, 2000’li yılların başından itibaren Türkiye hızlı bir yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bunun yanı sıra 1999 yılında başlayan Avrupa Birliği adaylık süreci, bu yeniden yapılanma çalışmalarına belli bir perspektif ve yön kazandırmıştır (Coşkun ve Pank Yıldırım, 2021, ss. 123-124).

Türkiye’de 2000’li yılların ilk yarısında ortaya çıkan idari reform çalışmaları, 2010’lu yılların başında bakanlıklar ve diğer birçok kamu teşkilatının yeniden yapılandırılması ile devam etmiştir. Bu kapsamda Millî Eğitim Bakanlığı “652 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile yeniden yapılandırılmıştır. Bu 652 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Millî Eğitim Bakanlığının hizmet birimleri arasında “Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü” de sayılmış (MEB, 2011) ve Kararnamenin 12. maddesi ile bu genel müdürlüğün görevleri belirtilmiştir. Anılan maddeye bakıldığında halk eğitimi kapsamında genel müdürlük için ayrıntılı bir görev tanımının yapıldığı görülmektedir.

Ancak, Türkiye’de 16 Nisan 2017 tarihinde Anayasa değişikliğine ilişkin yapılan referandum sonucunda Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemine geçiş süreci başladığından, 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 652 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin teşkilatlanma ve görevlere ilişkin hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır. Referandum sonrasında gerçekleşen Anayasa değişikliği ile bakanlıkların kurulmasına ilişkin yetki Anayasa’nın 106. maddesi ile Cumhurbaşkanına verildiğinden, 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile diğer 15 bakanlık ile birlikte Millî Eğitim Bakanlığının teşkilat yapısı ve görevleri yeniden düzenlenmiştir. Bu yeniden düzenlemede Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü’nün varlığı Millî Eğitim Bakanlığının teşkilat yapısı içinde korunmuş ve görevleri yeniden tanımlanmıştır. Ancak Millî Eğitim Bakanlığı’nın görevlerini sayan 301. maddede, halk eğitimi veya hayat boyu öğrenmeden bahsedilmemesi dikkat çekici bir eksiklik olarak belirtilebilir. Bu kapsamda Genel Müdürlüğün 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin 309. maddesinde yer alan görevleri şunlardır (Anayasada yapılan değişikliklere uyum sağlanması amacıyla bazı kanun ve kanun hükmündeki kararnamelerde değişiklik yapılması hakkında kanun hükmünde kararname, 2018).

- “Zorunlu eğitim dışında, eğitim ve öğretimi hayat boyu devam edecek şekilde yaygınlaştırmak amacıyla çalışmalar yapmak, bunları uygulamak, izlemek ve değerlendirmek”
- “Yaygın eğitim ve öğretim ile açık öğretim hizmetlerini yürütmek”
- “Örgün eğitim sistemine girmemiş, herhangi bir eğitim kademesinden ayrılmış veya bitirmiş vatandaşlara yaygın eğitim yoluyla genel veya meslekî ve teknik öğretim alanlarında eğitim ve öğretim vermek”
- “Bakan tarafından verilen diğer görevleri yapmak”.

Görüldüğü gibi, burada Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü’nün görevleri dünyadaki gelişmelere paralel olarak, geniş bir kapsamda tanımlanmıştır. Genel Müdürlük halen tanımlanan çerçevede çalışmalarını sürdürmektedir. Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemine geçişle birlikte

kurulan dokuz politika kurulundan birisi de “Eğitim ve Öğretim Politikaları Kurulu”dur. 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nin 24. maddesinde “mesleki ve teknik eğitim programlarının uygulandığı her tür ve derecedeki örgün, yaygın ve çıraklık eğitimi, mesleki ve teknik eğitim okul ve kurumları ile işletmelerde yapılacak mesleki eğitimin; planlanması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi konularında politika önerileri geliştirmek” bu Kurulun görevleri arasında sayılmıştır.

Kalkınma Planları ve Strateji Belgelerinde Halk Eğitimi

Planlı döneme geçiş sonrasında hazırlanan ve ilki 1963-1967 yıllarını kapsayan kalkınma planlarında da halk eğitiminin ele alındığı görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye açısından en önemli üst politika belgelerinden biri olan kalkınma planlarında halk eğitimi ve yaygın eğitime ilişkin değerlendirme, durum tespiti ve hedefler yer almıştır. Bu çalışmadaki sayfa kısıtı açısından burada sadece halen yürürlükte olan ve “2024-2028 yıllarını kapsayan 12. Kalkınma Planı’nda” yer alan hususlarla son dönemler itibariyle konuyla ilgili olarak hazırlanan strateji belgelerine değinilecektir.

12. Kalkınma Planında yer alan hayat boyu öğrenmeyle ilgili ön plana çıkan değerlendirme ve hedefler şunlardır:

- “Mesleki ve teknik eğitimde dijital, analitik ve sosyal becerilerin ağırlığı artmış, hayat boyu öğrenme kapsamında yetişkinlerin mesleki becerilerinin güncellenmesi ihtiyacı belirlenmiştir.
- İkiz dönüşüm çerçevesinde özellikle yetişkin nüfusun düşük eğitim düzeyi dikkate alındığında hayat boyu öğrenmenin önemi artarak devam etmektedir.
- Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında tüm bireylerin fırsat eşitliği temelinde nitelikli bir eğitime ve hayat boyu öğrenme imkânlarına erişimi sağlanarak milletimizin değerlerini özümsemiş, topluma yararlı birer vatandaş olarak yetişmeleri önem arz etmektedir
- Hayat boyu öğrenmeye katılım ve belge çeşitliliği artırılacak, kazanımların belgelendirilmesi teşvik edilecek, hayat boyu öğrenme sisteminin işgücü piyasasının talep ettiği becerileri kazandırması ve bu becerilerin iş ve sosyal yaşamda etkin kullanımı sağlanacaktır.
- Açık öğretim yetişkin eğitimi ve hayat boyu öğrenme odaklı olarak yeniden yapılandırılacaktır
- İleri yaştaki bireylerin hayat boyu öğrenme yaklaşımıyla aktif yaşlanmalarını desteklemeye yönelik üçüncü yaş üniversite programları artırılacaktır” (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2023).

Görüldüğü gibi, 12. Kalkınma Planında halk eğitimi kapsamında, hayat boyu öğrenme ile ilgili oldukça önemli tespitler ve hedefler yer almaktadır. Bu tespit ve hedeflerin uygulayıcı birimler tarafından etkin bir biçimde hayata geçirilmesi hem beşeri sermayeyi güçlendirecek hem de toplumun dijitalleşme vb. yeni gelişmelere hazır olmasına katkı sağlayacaktır. Kalkınma Planları yanında, Türkiye’de son yıllarda hayat boyu öğrenme çalışmalarına ilişkin strateji belgeleri de hazırlanmıştır. Bunlardan birincisi 2009-2013 yıllarını kapsayan Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi’dir. Bu strateji belgesinin amacı: “Türkiye’de toplumun ihtiyaç ve beklentilerine cevap verebilecek bir hayat boyu öğrenme sistemi oluşturmak ve bu sistemi işler ve sürdürülebilir duruma getirmek biçiminde ifade edilmiştir (MEB, 2009, s.5).

Bu strateji belgesinin hazırlanmasında Avrupa Birliği adaylık sürecinin etki ettiği görülmektedir. Bu strateji belgesinin süresinin bitimini takiben 2014-2018 yıllarını kapsayan Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı hazırlanmıştır. Bu strateji belgesi ve eylem planında aşağıda belirtilen altı öncelik belirlenmiştir (MEB, 2014, s. 7).

- “Toplumda Hayat Boyu Öğrenme (HBÖ) kültürü ve farkındalığın oluşturulması”
- “HBÖ Fırsatlarının ve sunumunun artırılması”
- “HBÖ Fırsatlarına erişimin artırılması”
- “Hayat Boyu rehberlik ve danışmanlık sisteminin geliştirilmesi”
- “Önceki öğrenmelerin tanınması sisteminin geliştirilmesi”
- “HBÖ izleme ve değerlendirme sisteminin geliştirilmesi”

Günümüzde Halk Eğitiminin Genel Yapısı

Cumhuriyet ilanı sonrasında halk eğitimi konusunda meydana getirilen önemli kurumsal yapılar ve uygulamaların incelenmesinden sonra, günümüzdeki durumu ana hatlarıyla ele almakta yarar vardır. Günümüzde halk eğitimi ve hayat boyu öğrenmenin uygulayıcısı konumunda olan temel kurum Millî Eğitim Bakanlığı'dır. Ancak bu Bakanlık adına hayat boyu eğitim çalışmalarını Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliği'ne göre; açık öğretim okulları, halk eğitimi merkezleri ve olgunlaşma enstitüleri yürütmektedir (Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliği, 2018).

Anılan Yönetmelik açık öğretim okullarını; “uzaktan eğitim teknolojilerini uygulayarak ortaokul, lise, imam hatip lisesi, meslek lisesi ile kurs ve sertifika program eğitimlerini veren okullar”, halk eğitimi merkezini; “hayat boyu öğrenme kapsamında kurslar ile eğitici faaliyetlerin düzenlendiği kurumlar” olarak tanımlamıştır (Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliği, 2018). Diğer kurumlara ilişkin temel bilgi aşağıda yer almaktadır.

Halk Eğitimi Merkezleri

Yaygın eğitim kurumlarının açılması ve hizmet vermesi ile ilgili temel mevzuat, MEB Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliği ile MEB Kurum Açma, Kapatma ve Ad Verme Yönetmeliği'dir. Halk eğitimi merkezleri MEB Kurum Açma, Kapatma ve Ad Verme Yönetmeliği'nin 9. maddesinde yer alan hüküm ve şartlara göre açılmaktadır. Bu maddeye göre bir yerde halk eğitimi merkezi açılabilmesi için;

- “Açılacak yerin il ve ilçe merkezlerinde olması,
- Ulaşım imkânları yönünden uygun mahallerde açılması,
- Açılacak merkezlerde en az 2 atölye, 6 derslik ve 1 okuma salonu bulunması” gerekir.

Bunun yanında yönetmeliğin 19. maddesine göre yeni binalarda kurum açılabilmesi için valilikçe uygunluğa dair bir rapor düzenlenerek bu raporun Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmesi gerekir.

Halen Türkiye’de merkez ilçeler dâhil her ilçede bir halk eğitimi merkezi bulunmaktadır. Bununla birlikte bazı illerde ilçe sayısından fazla açılmış halk eğitimi merkezleri de vardır. Bu illerdeki halk eğitimi merkezi sayıları tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2

İl, İlçe Ve Halk Eğitimi Merkezi Müdürlükleri Sayıları

Sıra No	İl Adı	İlçe Sayısı	HEM Sayısı	Sıra No	İl Adı	İlçe Sayısı	HEM Sayısı	Sıra No	İl Adı	İlçe Sayısı	HEM Sayısı
1	Adana	15	20	28	Giresun	16	16	55	Samsun	17	17
2	Adıyaman	9	9	29	Gümüşhane	6	6	56	Siirt	7	7
3	Afyon	18	18	30	Hakkâri	5	5	57	Sinop	9	9
4	Ağrı	8	8	31	Hatay	15	15	58	Sivas	17	17
5	Amasya	7	7	32	Isparta	13	13	59	Tekirdağ	11	11
6	Ankara	25	32	33	Mersin	13	14	60	Tokat	12	12
7	Antalya	19	20	34	İstanbul	39	45	61	Trabzon	18	18
8	Artvin	9	9	35	İzmir	30	31	62	Tunceli	8	8
9	Aydın	17	17	36	Kars	8	8	63	Şanlıurfa	13	13
10	Balıkesir	20	20	37	Kastamonu	20	21	64	Uşak	6	6
11	Bilecik	8	8	38	Kayseri	16	16	65	Van	13	13
12	Bingöl	8	8	39	Kırklareli	8	8	66	Yozgat	14	14
13	Bitlis	7	7	40	Kırşehir	7	7	67	Zonguldak	8	8

14	Bolu	9	9	41	Kocaeli	12	12	68	Aksaray	8	8
15	Burdur	11	11	42	Konya	31	31	69	Bayburt	3	3
16	Bursa	17	17	43	Kütahya	13	13	70	Karaman	6	6
17	Çanakkale	12	12	44	Malatya	13	13	71	Kırıkkale	9	9
18	Çankırı	12	12	45	Manisa	17	17	72	Batman	6	6
19	Çorum	14	14	46	Kahramanmaraş	11	13	73	Şırnak	7	7
20	Denizli	19	19	47	Mardin	10	10	74	Bartın	4	4
21	Diyarbakır	17	17	48	Muğla	13	13	75	Ardahan	6	6
22	Edirne	9	9	49	Muş	6	6	76	Iğdır	4	4
23	Elazığ	11	11	50	Nevşehir	8	8	77	Yalova	6	6
24	Erzincan	9	9	51	Niğde	6	6	78	Karabük	6	6
25	Erzurum	20	20	52	Ordu	19	19	79	Kilis	4	5
26	Eskişehir	14	14	53	Rize	12	12	80	Osmaniye	7	7
27	Gaziantep	9	11	54	Sakarya	16	17	81	Düzce	8	8
TOPLAM:		İl Sayısı: 81		İlçe Sayısı: 973		HEM Sayısı: 1.001					

Kaynak: MEB (E.T.04.12.2024) yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Olgunlaşma Enstitüleri Mevcut Durumu

“HBÖ Kurumları, Yönetmeliği’nde” olgunlaşma enstitüleri;
 “kültürel değerlerimizi özellikle geleneksel sanatlarımızı ve giyim kültürümüzü araştıran, asıllarını koruyarak yeni ürünler hazırlayan, arşivleyen ve gelecek kuşaklara aktaran, bunların ulusal ve uluslararası alanlarda tanıtılmasını sağlayan, teknolojik gelişmelere paralel olarak sektörde yer alacak nitelikli elemanlar yetiştiren, eğitim ve öğretimin yanı sıra araştırma, tasarım, üretim, tanıtım ve pazarlama süreçlerinin tümünü gerçekleştiren doğrudan merkeze bağlı hayat boyu öğrenme kurumları olarak tanımlanmıştır.”

Olgunlaşma enstitüleri; eğitim-öğretim, araştırma, tasarım ve üretim, tanıtım ve pazarlama bölümlerinden oluşur (Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliği, 2018) Türkiye’de olgunlaşma enstitülerinin kurulması da “MEB Kurum Açma, Kapatma ve Ad Verme Yönetmeliği”ne göre yapılmaktadır. Yönetmeliğin 9. maddesinin 2. fıkrasına göre;

- “Enstitü açılacak yerin il merkezi ya da büyükşehir statüsündeki illerin en az 200.000 nüfuslu ilçelerinden birinde olması”,
- Enstitü binasının müstakil ve yörenin mimari yapısı ve kültürel özelliklerini yansıtacak nitelikte olması,
- En az 8 derslik, 4 üretim ve sanat atölyesi, 1 müze ile her türlü sergi ve gösterilerin yapılabileceği 1 salonun bulunması gerekir.

Valilikle uygunluk raporunun hazırlanarak Milli Eğitim Bakanlığına gönderilmesi Yeni açılacak enstitüler için de geçerlidir. Olgunlaşma Enstitülerinin bulundukları iller ve sayıları tablo 3’de yer almaktadır.

Tablo 3

Türkiye’deki Olgunlaşma Enstitüleri İle Bulundukları İl ve İlçeler

Sıra No	İl Adı	İlçe Sayısı	Olgun. Ens. Sayısı	Sıra No	İl Adı	İlçe Sayısı	Olgun. Ens. Sayısı
1	Adana	15	1	17	Konya	31	1
2	Ankara	25	1	18	Kütahya	13	1
3	Antalya	19	1	19	Mardin	10	1
4	Balıkesir	20	1	20	Mersin	13	1
5	Bursa	17	1	21	Muğla	13	1
6	Diyarbakır	17	1	22	Samsun	17	1

7	Edirne	9	1	23	Sivas	17	1
8	Erzurum	20	1	24	Siirt	7	1
9	Eskişehir	14	1	25	Tokat	12	1
10	Gaziantep	9	1	26	Trabzon	18	1
11	İstanbul	39	2	27	Van	13	1
12	İzmir	30	1	28	Zonguldak	8	1
13	Kahramanmaraş	11	1	29	Afyonkarahisar	18	1
14	Kayseri	16	1	30	Ordu	19	1
15	Kastamonu	20	1	31	Amasya	7	1
16	Kırklareli	8	1				
Toplam	İl Sayısı: 31		İlçe Sayısı: 505		Olgun. Ens. Sayısı:32		

Kaynak: MEB (E.T.01.12.2024) yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Olgunlaşma enstitüleri bulundukları bölgelerde kültür birikimini gelecek kuşaklara aktarma fonksiyonlarının yanında moda, tasarım çalışmaları gibi kültürel birikimlerin uluslararası ilişkilerde de etkili olduğu gibi bu bağlamda moda diplomasisinin kavramlaşmasına da etki etmektedir (Açıkalın ve Mardin Yılmaz, 2024, s. 429).

Halk Eğitimi Merkezi Programları

Kurslarda uygulanan öğretim programlarının amaçları MEB Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliği'nin 49. maddesinde belirtilmiştir. HBÖ Kurumlarında verilen eğitimle, iki temel konuda bireylerin gelişimi hedeflenmektedir. Bunlar;

- “Kurumlarca yaş, eğitim düzeyi ve cinsiyet farkı gözetmeksizin kursiyerlerin ilgi, istek, yetenek ve beklentileri doğrultusunda bilgi, beceri ve davranışlarını geliştirmek.”
- “Hayat boyu öğrenme faaliyetleri doğrultusunda kişisel gelişim taleplerinin karşılanmasının yanı sıra değişen ve gelişen ekonomiye iş gücü duyarlılığının artırılması için kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği içerisinde kursiyerleri, ilgi, istek ve yeteneklerine uygun olarak üretken, bilinçli, yenilikleri ve gelişmeleri izleyen ve kendini buna göre sürekli geliştiren, iyi insan, iyi vatandaş olarak yetiştirmek, istihdam için gerekli ve ihtiyaç duydukları yeterlikleri kazanmalarına uygun eğitimleri sağlamak; araştıran, geliştiren, değerlendiren, tasarlayan, girişimci bireyler olarak yetiştirmek.”

Öğretim programları; örgün eğitimle bir bütünlük içerisinde, birbirlerinin tamamlamanın yanı sıra imkânlarını kullanarak aynı vasıfları kazandırabilecek şekilde düzenlenir. Öğretim programının hazırlanması ve uygulanması ise, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğüne hazırlanır/hazırlatılır, Bakanlık onayının ardından uygulanır. HBÖ geliştirmek maksadıyla yurt içi/dışı projeler kapsamında özel programlar kurumlarda uygulanır. Esas ve usulleri projelerde yer alır. Süresi biten projelerin devamına ve yaygınlaştırılmasına Bakanlık karar verir. HBÖ kurumlarında mesleki programlar, mesleki teknik ortaöğretim programlarıyla bütünlük içerisinde yatay/dikey geçişlerine uygun Ulusal Meslek Standartları istikametinde modüler şekilde hazırlanır. Programlar kurs bitirme belgesine ulaştıracak şekilde uygulanır. HBÖ kurumlarında kurslar günlük en fazla sekiz ders saati olarak uygulanır. Programlarda yer alan mesleki uygulamaların işletmelerde yapılması esastır. Mesleki uygulamaların işletmelerde yapılamaması durumunda uygulamalar, kurumda ya da diğer okul ve resmî kurumların iş birliği ile yapılır (Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliği, 2018). Dijital dönüşüm, yeşil mesleker ve ikiz dönüşüm geleceğe dönük alanlardır (Deniz ve Büyük, 2023: ss. 57-70

Halk Eğitimi Merkezlerinde uygulanan kursların türleri iki çeşittir. Bunlar “genel kurslar” ile “mesleki ve teknik kurslardır”. Kurslar, çevrede yapılacak kapsamlı eğitim ihtiyaçlarını belirleme çalışmaları sonucuna göre planlanır ve düzenlenir. (Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliği, 2018). Kurs programları 2025 yılı itibarıyla 74 alan, mesleki kurs sayısı 1.862, genel kurs sayısı 1.188, toplam kurs sayısı ise 3.050’dir (MEB, 2025). Hayat boyu öğrenme kurumlarında kurslara katılmak isteyen vatandaşlarımız kurs programları ile ilgili detaylı bilgiler için e-yaygın kurs programları internet adresinden kurs programlarına ulaşabilmektedir.

Sonuç ve Değerlendirmeler

Dünyada sanayi devrimi sonrasında kitlesel eğitimin yaygınlaşması, beraberinde halk eğitimi yaklaşımını da getirmiştir. Günümüzde birçok gelişmiş toplumun sanayi sonrası toplum olarak nitelendirilen “Bilgi Toplumu” çağına girdiği bilinmektedir. Bilgi toplumunun temel hammaddesi de bilgidir. Dolayısıyla bilgili ve bu bilgiye dayalı beceri geliştirmiş bireylerin varlığı, her toplum açısından oldukça önemli hale gelmiştir. Bu doğrultuda daha çok yetişkinlere yönelik eğitim faaliyeti olarak halk eğitiminin günümüzde kullanılan isimlendirme ile hayat boyu öğrenmenin önemi son dönemlerde daha da artmıştır.

Türkiye’de temelleri Osmanlı Devleti dönemine dayanan halk eğitimi çalışmaları, Cumhuriyetle birlikte yeni bir yapı ve ivme kazanmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra 1928 yılında oluşturulan “Millet Mektebi Teşkilatı” ile ülke düzeyine yayılan ve 16-45 yaş arasındaki kadın ve erkek nüfusa hitap eden geniş kapsamlı halk eğitimi çalışması yürütülmüştür. Bu çalışma Mustafa Kemal Atatürk’ün Genel Başkanlığında yürütülen, kapsamı ve hedefleri itibarıyla kendine özgü niteliği olan ve amacı bakımından başarılı sonuçlara yol açan bir mahiyete sahiptir. Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze doğru, halk eğitimi ile ilgili kurumsal yapıların da değiştiği ve geliştiği görülmektedir. Şu an itibarıyla halk eğitimi çalışmaları 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Milli Eğitim Bakanlığının teşkilat yapısı içinde oluşturulan “Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü”nün sevk ve idaresinde ve halk eğitimi merkezleri ile olgunlaşma enstitülerinin ön plana çıktığı bir yapı ile yürütülmektedir. Bunun yanında 12. Kalkınma Planında hayat boyu öğrenme ile ilgili hedefler tanımlanmıştır. Bu hedeflerin gerçekleşmesinin halk eğitimi merkezlerinin etkinliğinin artırılmasıyla ilişkili olduğu söylenebilir. Ayrıca Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçtikten sonra oluşturulan Cumhurbaşkanlığı Eğitim ve Öğretim Politikaları Kurulu’nun hayat boyu öğrenmeye ilişkin günün ihtiyaçlarına uygun ve isabetli stratejilerin belirlenmesinde oldukça önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Kamu yönetimi açısından, kamu idarelerince yürütülecek faaliyetler için gerekli hukuki ve idari yapılanma oluşturulduktan sonra, bu faaliyetlerin etkin ve verimli bir biçimde yürütülmesi de büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla günümüzde Türkiye’de yürütülen halk eğitimi çalışmalarının etkinlik düzeyi üzerinde durmak bir ihtiyaç niteliğindedir. Bu kapsamda halk eğitimi ile ilgili çalışmalardan Peker’in (2023) yılında yaptığı “Türkiye’de Halk Eğitimi Merkezi Programlarının Beşeri Sermayenin Geliştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Açısından Etkisi: Antalya, Muğla, Van ve Hatay Örnekleri” başlıklı çalışmasında hem nitel, hem de nicel yöntem kullanarak kursiyer ve yöneticilerden veriler elde etmiş ve karşılaştırmalı olarak sonuca ulaşmıştır.

Çalışma sonucunda halk eğitimi merkezlerin ve programlarının beşeri sermayeyi geliştirmede, yoksullukla mücadelede etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Halk eğitimi merkezi programlarının teknolojiye adapte etmede ve ara elaman yetiştirmede ortaöğretim düzeyindeki kursiyerlerde daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca uluslararası problemlerden olan göç ve sosyal uyum problemlerine halk eğitimi merkezleri ve programlarının etkili olduğu sosyal uyumda ve dil bariyerleri problemini çözme konusunda araştırmalar vardır (Peker, 2024, s. 553). Halk eğitimi merkezlerinde uygulanan kurslarda bireysel ihtiyaçlarına yönelik, esnek ve katılımcı eğitim modellerinin uygulanması kurslara katılım motivasyonunu güçlendirecektir (Peker, 2025, s. 133).

Bu doğrultuda, halk eğitimi merkezlerinde uygulanan programların ve faaliyetlerin daha etkili olması bağlamında şu öneriler ifade edilebilir;

- Birçok yerde halk eğitimi merkezlerinin fiziki kapasitelerinin artırılması ihtiyacı bulunmaktadır. Bu kapsamda; hitap edilen nüfus, günümüzün ihtiyaçları ve 12. Kalkınma Planında yer alan hedefler doğrultusunda yeni eğitim müfredatlarıyla bunları icra edebilecek atölyeler oluşturulmalıdır.
- Halk eğitimi merkezlerinin eğitim programlarının uygulanması için usta öğretici/eğitmenin görevlendirilmesinde nitelik ön planda olmalı ve bu niteliği ölçücü ön değerlendirme sistemi geliştirilmelidir.

- İlçe ve il hayat boyu öğrenme komisyonlarına tüm kamu kurum kuruluşları, STK'ların, komisyon üyelerinin ihtiyaç analizlerinin yapılarak hazır gelmelerinin sağlanması, kurs planlamalarının bu analizler dikkate alınarak yönetim yaklaşımıyla hazırlanması sağlanmalıdır.
- HEM yöneticilerinin belirlenmesinde liyakat, iletişim becerileri kriterleriyle atamalar yapılmalıdır. Kadınlarda meslek ve beceri kazandırmayı artırabilmek için HEM yöneticilerinin atamasında kadın yöneticilere öncelik verilmesi değerlendirilmelidir.
- HEM yöneticiliğine atanan kişiler; ödeme işlemleri, SGK işlemleri, kurs planlama, hayat boyu öğrenme mevzuatına hâkim olabilmeleri için hizmetiçi eğitimden geçirilmelidir. Ayrıca özellikle sanayi şehirlerinde merkez müdürlerinin teknik eğitim alan kişiler arasından seçilmesi, bu merkezlerin etkimliğini arttıran bir faktör olabilecektir.
- Kursiyer katılımını artırmak için halk eğitimi programlarının tanıtımı, kamu spotu ve reklam uygulamaları daha da güçlendirilmelidir.
- HBÖ kurumları iyi uygulama örneklerinin model olarak ön plana çıkarılması özendirilmelidir.
- HBÖ çalışmaları; bilgi toplumu, dijitalleşme ve yapay zekâ olgu ve gelişmeleri dikkate alınarak yürütülmeli ve belli dönemler itibarıyla güncellenmelidir.
- HBÖ çalışmaları kapsamında; sürdürülebilirlik, çevre, yeşil meslekler bağlamında gelişmeler takip edilmeli ve geleceğin mesleklerine yönelik eğitimler kurs programlarına eklenmelidir.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Her bir yazarın makaleye katkı oranı %50'dir.

Çıkar Çatışması

Çalışmada çıkar çatışması oluşturabilecek herhangi bir durum bulunmamaktadır.

Teşekkür ve/veya Açıklama: Makalenin yayın aşamasındaki süreçleri için katkı sağlayan editör ve hakemlere teşekkür ederiz.

Kaynaklar

- Açıkalın, Ş. N. ve Mardin Yılmaz, P. (2024). Yumuşak güç aracı olarak moda diplomasisi: Ankara Olgunlaşma Enstitüsü örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 422-433. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.1452775>
- Akbaş, H. E., Bozkurt, S., ve Yazıcı, K. (2018). Osmanlı Devletinde lonca teşkilatı yapısı ve yönetim düşüncesi ile karşılaştırılması. *Accounting and Financial History Research Journal*, 11(09), 165-202.
- Anayasada yapılan değişikliklere uyum sağlanması amacıyla bazı kanun ve kanun hükmündeki kararnamelerde değişiklik yapılması hakkında kanun hükmünde kararname. (2018, 9 Temmuz). *Resmi Gazete*, (Sayı: 30473) (3. mükerrer). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180709M3-1.pdf> 703 Sayılı KHK.
- Bedir, A. (2022). Günümüz gelişme ekonomisi politikaları çerçevesinde ahiliğin yapısı ve iktisadi anlayışı. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 257-276. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.1031247>
- Büyükbş, N. (2013). Osmanlı insan yetiştirme düzeni ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuna etkileri, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 29(87), 199-228.
- Coşkun, B. (2008). Kamu yönetiminde yeniden yapılanma üzerine bir değerlendirme. A. Balcı, A. Nohutçu, N. K. Öztürk ve B. Coşkun (Ed.). *Kamu yönetiminde çağdaş yaklaşımlar, sorunlar*,

- tartışmalar, çözüm önerileri, modeller, Dünya ve Türkiye yansımaları* içinde (ss. 47-65). Ankara: Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş.
- Coşkun, B. (2021). Türkiye’de bakanlık teşkilatları ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi sonrası durum. A. Yılmaz ve T. Güler (Ed.). *Değişim ve dönüşüm dinamikleri bağlamında Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi* içinde (ss. 93-136). Ankara: Ekin Yayınevi.
- Coşkun, B. ve Pank Yıldırım, Ç. (2021). Yeni kamu yönetimi yaklaşımı ve kamu yönetimi reformu ilişkisi: Türkiye üzerine bir inceleme. B. Parlak ve K. C. Doğan (Ed.). *Postmodern kamu yönetimi kavramlar, teoriler, yaklaşımlar* içinde (ss. 103-135). Ankara: Nobel Yayınları.
- Çatal, T. (2019). *Geçmişten günümüze Türkiye’de yaşam boyu öğrenme*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dehmel, A. (2006). Making a European area of lifelong learning a reality? Some critical reflections on the European Union’s lifelong learning policies. *Comparative Education*, 42(1), 49–62. <https://doi.org/10.1080/03050060500515744>
- Deniz, N. ve Büyük, K. (2023). İkiz dönüşüm: yeşil ve dijital dönüşüm, *Dijital Teknolojiler ve Eğitim Dergisi*, 2(1), 57-70.
- Dolanbay, T. (2014). *Hayat boyu öğrenme sürecinde halk eğitimi merkezlerinin yaşadığı yönetsel sorunlar*, Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bartın.
- Duman, T. ve Karagöz, S. (2016). An evaluation of Turkish teacher education system compared to other models in different countries. *International Journal of Educational Research Review (IJERE)*. 1(1), 1-13.
- Erdem, Ç. (2008). Cumhuriyet yönetiminin 1930’lu yıllarda köyde ve köylülükte “dönüşümü” gerçekleştirme isteğinin bir aracı olarak “köy eğitim kursları”. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(3), 187-200.
- European Commission. (2024). *Council recommendation on lifelong learning core competencies*. Retrieved from <https://education.ec.europa.eu/> in 27.03.2024
- Field, J. (2006). *Lifelong learning and the new educational order*. Stoke-on-Trent Staffordshire, UK: Trentham Books.
- Geray, C. (2002). *Halk eğitimi*, Ankara: İmaj Yayınları.
- Gezer, M. (2012). *Demokrat Parti iktidarının halk eğitimi politikaları*, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Gökmen, E. (2006). Aydın Vilayetinde çırak mektepleri, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 141-152.
- Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliği. (2018, 11 Nisan) Resmi Gazete (Sayı:30388). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=24507&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Hake, B. J. (1999). Lifelong learning in late modernity: the challenges to society, organizations and individuals. *Adult Education Quarterly*, 49(2), 79–90. <https://doi.org/10.1177/074171369904900201>

- Kapluhan, E. (2014), 1921 Maarif Kongresi'nin Türk Eğitim Tarihindeki yeri ve önemi, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 123-134.
- Key Competencies for Lifelong Learning (2018, 4 Haziran). Official Journal of the European Union (Sayı:189). Access address:<https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2023/en/>
- Kızıroğlu, A. M. (2017). Türkiye'nin nüfus değişimine göre il bazında kentleşmesine bir bakış (1965-2014), *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(16), 153- 183.
- Kurt, İ. (2000). *Yetişkin eğitimi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Köy Öğretmenleri Kanunu. (1937, 24 Haziran). *Resmi Gazete*, (Sayı:3238). Erişim adresi: https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc017/kanuntbmmc017/kanuntbmmc01703238.pdf
- Millet Mektepleri Talimatnamesi. (1928, 24 Kasım). *Resmi Gazete*, (Sayı:1048). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/>
- Millet Mektepleri Talimatnamesi. (1929, 16 Ekim). *Resmi Gazete*. Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/>
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2025). *Kurs programları*. <https://e-yaygin.meb.gov.tr/pagePrograms.aspx> adresinden 09.07.2025 tarihinde erişilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (1991). *Cumhuriyetin ilk dönemi eğitim kurumları (1921-1926)*, https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29164441_heyeti_ilmiye.pdf adresinden 26.03.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (1991). *Geçmişten günümüze Millî Eğitim Şuraları*, (1.-20.) <https://ttkb.meb.gov.tr/www/gecmisten-gunumuze-mill-egitim-sralari/icerik/328> adresinden 01.04.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2009). *Hayat boyu öğrenme strateji belgesi*. <http://ecvet.ua.gov.tr/Uploads/f7699346-4182-4730-8282-a61938751493.pdf> adresinden 08.10.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2014). *Hayat boyu öğrenme strateji belgesi ve eylem planı*. http://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_11/18031112_hbostratejibelgesi_2014_2018.pdf adresinden 08.10.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2017). *Heyeti İlmiye Kararları* https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29164441_heyeti_ilmiye.pdf adresinden 08.10.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2023). *Kurumlar listesi* <https://mebbis.meb.gov.tr/KurumListesi.aspx>.(2023).<https://mebbis.meb.gov.tr/KurumListesi.aspx> adresinden 01.04.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (1971). *Yaygın Eğitim Özel İhtisas Komisyon Raporu* <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Yaygin-Egitim-Ozel-Ihtisas-Komisyonu-Raporu.pdf> adresinden 08.10.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (2011, 14 Eylül) Resmi Gazete, (Sayı:28054). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/>

- Okçabol, R. (1996). *Halk eğitimi (yetişkin eğitimi)*. İstanbul: Der Yayınları.
- Peker, D. (2023). *Türkiye’de halk eğitimi merkezi programlarının beşeri sermayenin geliştirilmesi ve yoksullukla mücadele açısından etkinliği: Antalya, Muğla, Van ve Hatay örnekleri*. Doktora Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Peker, D. (2024). Göç ve sosyal uyum açısından halk eğitimi merkezi programlarının etkisi: Antalya, Muğla, Hatay ve Van İllerinde bir analiz. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 7(2), 536-555. <https://doi.org/10.33712/mana.1495238>
- Peker, D. (2025). Hayat boyu öğrenme kurumlarında uygulanan halk eğitimi merkezi programlarına katılan kursiyerlerin memnuniyet algısı: Erzin örneği. *Ombudsman Akademik*, (22), 109-139. <https://doi.org/10.32002/ombudsmanakademik.1554012>
- Sarı, M., ve Uz, E. (2017). Cumhuriyet Döneminde köy eğitim kursları, *Türkish Education Journal*, 6(1), 29-55.
- Tekeli, İ. ve İlkin, S. (1999). *Osmanlı İmparatorluğu’nda eğitim ve öğretim sisteminin oluşumu ve dönüşümü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.
- Türkoğlu, A. ve Uça, S. (2011). Türkiye’de halk eğitimi: tarihsel gelişimi, sorunları ve çözüm önerileri. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 48-62.
- Türkiye Diyanet Vakfı, İslam ansiklopedisi (1988). *Ahilik, loncalar üzerine görüşler*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahilik> adresinden 27.03.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2024) *TBMM Arşivi* <https://www.tbmm.gov.tr/Kutuphane> adresinden 27.03.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (1922). *Zabit ceridesi*, <https://www.tbmm.gov.tr/Kutuphane> adresinden 27.03.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2024) *Kanunlar Dergisi, Maarif Teşkilatına Dair Kanun*, <https://www.tbmm.gov.tr/Kutuphane> adresinden 27.03.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2024) *Tevhid-i Tedrisat Kanunu*, <https://www.tbmm.gov.tr/Kutuphane> adresinden 27.03.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1964). *Tutanaklar* https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c033/mm__01033010.pdf adresinden 30.11.2024 tarihinde erişilmiştir.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. (2023). *Kalkınma planları* <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari> adresinden 04.12.2024 tarihinde erişilmiştir.
- T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı. (2025) *Millet mektepleri*. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/millet-mektepleri/>, adresinden 30.03.2024 tarihinde erişilmiştir.

Extended Abstract

The need for mass education that emerged after the Industrial Revolution continues to exist more strongly today as a requirement of the information society. In this context, besides the education of children and young people, adult education has also become important. Although the basis of public education studies targeting adults in Turkey dates back to the Ottoman Empire, public education studies were increased and strengthened with a new approach after the proclamation of the Republic. "Nation School" stands out as a comprehensive public education practice carried out in the first years of the Republic. Since the establishment of the Republic, public education activities have been under the responsibility of the Ministry of National Education. Currently, public education (lifelong learning) studies are carried out in Turkey under the guidance and coordination of the General Directorate of Lifelong Learning within this Ministry. The institutions that stand out in these studies are public education centers. The 12th Development Plan, covering the years 2024-2028, contains important targets in terms of public education, as the digitalization process continues.

Public education is a part of the general education activities carried out by the state, and educational activities falling within this scope are encountered in the Ottoman State and other Turkish states. However, since the mass education approach emerged with the modern state after the Industrial Revolution, activities that can be evaluated within the scope of public education have been encountered in the Ottoman State, especially from the 19th century onwards. Public education activities became more comprehensive and systematic with the Republic, and the institutional structure has developed further over time. Today, public education or lifelong learning has become a more obvious need for every society due to the changing socio-economic and demographic conditions. As a general determination, just as the industrial society phase made mass education a need, the information society phase experienced today has made lifelong learning a need not only for individuals in a certain age group but for everyone.

From the proclamation of the Republic to the present, public education activities in Turkey have been within the responsibility and duty area of the Ministry of National Education. Today, widespread public education activities are carried out through "public education centers" established in all districts (including central districts). These centers were established based on the experience gained from past public education activities. In Turkey, the planned development period began in 1960 with the establishment of the State Planning Organization with Law No. 91 and by the provisions of Articles 41 and 129 of the 1961 Constitution. Article 129 envisaged that not only economic but also "social and cultural development" would be linked to the plan. Law No. 91 also listed "preparing long-term and short-term plans that will realize the targets accepted by the government" among the duties of the State Planning Organization. During the planned development period, on the one hand, public education was included in development plans, and on the other hand, new institutional arrangements were made. In this context, important developments on the subject from 1960 to the present are discussed below.

In addition to the Development Plans, strategy documents regarding lifelong learning studies have also been prepared in Turkey in recent years. The first of these is the Turkey Lifelong Learning Strategy Document covering the years 2009-2013. The purpose of this strategy document is stated as: "To create a lifelong learning system that can meet the needs and expectations of society in Turkey and to make this system functional and sustainable" (Lifelong Learning Strategy Document, 2009, s. 5). It is seen that the European Union candidacy process has an impact on the preparation of this strategy document. With this Decree Law No. 652, the "General Directorate of Lifelong Learning" was listed among the service units of the Ministry of National Education (Article 6) and the duties of this general directorate were specified in Article 12 of the Decree. When we look at the said article, we see that a detailed job description was made for the general directorate within the scope of public education. However, since the transition process to the Presidential Government System began as a result of the referendum held on April 16, 2017, regarding the constitutional amendment in Turkey, the provisions of Decree-Law No. 703 and Decree-Law No. 652 regarding organization and duties were repealed.

Curriculums are organized in a way that they complement each other and provide the same qualifications by using their opportunities in an integrated manner with formal education. The preparation and implementation of the curriculum is prepared/have prepared by the General Directorate and implemented after the approval of the Ministry. Special programs are implemented in institutions within the scope of domestic/international projects to develop LLL. The principles and procedures are included in the projects. The Ministry decides on the continuation and dissemination of projects that have expired. Vocational programs in LLL institutions are prepared in a modular manner in line with National Occupational Standards line with horizontal/vertical transfers in integration with vocational technical secondary education programs. Programs are implemented in a way that will lead to a course completion certificate. Courses in LLL institutions are implemented as a maximum of eight lesson hours. Professional practices must be in businesses. In the absence of these practices, the institution is implemented in cooperation with schools and official institutions.

From the early years of the Republic to the present day, it is seen that the institutional structures related to public education have also changed and developed. As of now, public education studies are carried out under the direction and management of the “General Directorate of Lifelong Learning” established within the organizational structure of the Ministry of National Education with Presidential Decree No. 1 and with a structure where public education centers and maturation institutes come to the fore. In addition, goals related to lifelong learning have been defined in the 12th Development Plan. It can be said that the realization of these goals is related to the increase in the effectiveness of public education centers. In addition, it is seen that the Presidential Education and Training Policies Board, established after the transition to the Presidential Government System, has a very important place in determining strategies that are appropriate and accurate for the needs of the day regarding lifelong learning.